

Radionica 3: IZGRADNJA , KORIŠĆENJE I ODRŽAVANJE ZELENIH PROSTORA

IZGRADNJA NOVIH ZELENIH PROSTORA

Cilj ovog dela Radionice je bio da se dođe do predloga koji bi vodili tipiziranju opisa i redosleda, kao i standardizaciji izvođačkih radova u pejzažnoj arhitekturi.

Kako bi uspostavljanje prethodnog imalo adekvatan odraz u praksi, od učesnika su traženi predlozi mera kojima bi se ujednačio i učinio delotvornim postupak nadzora nad izvođačnim radovima.

Na kraju, izabrana je stalna „bolna tema“ izvođačkih radova - inicijalno održavanje. Veoma značajna sama po sebi i kao spona ka sledećem poglavlju Radionice 3.

KORIŠĆENJE I ODRŽAVANJE ZELENIH PROSTORA

U ovom delu Radionice, akcentat je stavljen na pitanje obaveznosti održavanja, načina za uspostavljanje i mehanizama za sprovođenje uspostavljenih obaveza.

Traženi su predlozi kojima bi se obavezom održavanja obuhvatili prostori koji do sada nisu bili, ili nisu mogli biti obuhvaćeni.

Bavili smo se temom koja je nekako izmicala pažnji – održavanjem i očuvanjem zelenila kao činioca ambijentalnih vrednosti urbane sredine, kao i radnjama koje tu ambijentalnu vrednost narušavaju.

Osim toga, i pitanjima samonikle vegetacije neuređenog gradjevinskog zemljišta, problemom neophodne deponije biljnog otpada, ali i pitanjem automatskog zalivanja na javnim gradskim zelenim prostorima.

Učesnici su svojim odgovorima inicirali još mnoga pitanja koja zaslužuju dalju razradu i ukazuju na kompleksnost i značaj ove problematike.

Deo I - IZGRADNJA NOVIH ZELENIH PROSTORA

Pitanje 1: Koji je put ka standardizaciji izvođačkih radova u PA ?

odakle početi

- kroz zakonski okvir – dopunom čl.14 Zakona o zaštiti životne sredine, koji zahteva primenu standarda u korišćenju i zaštiti zelenih prostora
- kroz projekat o standardizaciji koji bi vodio Šumarski fakultet
- kroz analizu i primenu postojećih domaćih standarda
- korišćenjem postojećih standarda iz okruženja
- paralelnim sagledavanjem evropskih primera
- primenom iskustva iz prakse

kako uspostaviti primenu

- uvođenjem u zakonski okvir
- u postupku standardizacije obuhvatiti obaveznost i kontrolu primene standarda
- kroz edukaciju stvoriti svest o neophodnosti primene standarda
- kroz strog stručni nadzor licenciranog inženjera PA
- kroz pravilnike struke obavezati inženjere PA na primenu standarda
- obezbediti unakrsnu primenjivost standarda u svim oblastima delovanja struke

Pitanje 2: Kako vidite tipiziranje opisa i redosleda obavljanja pojedinih vrsta radova u PA ?

odakle početi i šta uraditi

- u okviru UPAS formirati tipski katalog radova
- formirati ekspertske radni tim na nivou struke

- definisati terminologiju
- ispratiti sve pozicije od provere kvaliteta sadnog materijala do primopredaje objekta
- koristiti postojeće opise i iskustveni okvir
- preuzimanjem svih potrebnih elemenata iz normi i opisa građevinske i drugih struka, u cilju prepoznatljivosti i primenjivosti
- potpuna usklađenost standarda i tehničkih opisa
- katalog radova uneti u formu podzakonskog akta

šta sledi

- raditi na normiranju opisanih radova: potrebno vreme, materijali, potrebna radna snaga, potrebna mehanizacija...
- promeniti uvreženi stav da radovi PA pripadaju grupi završnih radova i da ih nema u prethodnim radovima

Pitanje 3: Na koji način bi se ujednačio i osnažio postupak nadzora u oblasti izvođenja radova u PA?

šta uraditi

- zakonom regulisati da poslove nadzora obavlja isključivo inž. PA sa licencom 474 ili 373
- posebno edukovati kolege za vršenje poslova nadzora
- da licencirani inž. PA kao nadzor insistira na primeni standarda, i u situacijama kada nedostaju precizni opisi u projektu
- uključiti nadzor u pripremnim fazama, pre otpočinjanja radova
- radom nadzora stvoriti kod izvođača svest da je jedino ispravno raditi po standardu
- oformiti mehanizme kontrole rada nadzora
- kaznenim odredbama

u cilju bolje sprovodivosti

- osim nadzora koji angažuje investitor, uvesti obavezan izvođački nadzor
- institucionalno obezbediti primenu zakonske obaveze angažovanja i poštovanja rada nadzora

Pitanje 4: Na čemu treba da se bazira i šta da sadži pravilnik za sprovođenje inicijalnog / investicionog održavanja novih objekata PA?

pre svega

- na nivou struke doneti Pravilnik o inicijalnom održavanju
- ukinuti paušalni obračun inic. održavanja kao 20% od vrednosti izvedenih radova
- ukinuti termin „investiciono“ održavanje. Uskladiti terminologiju
- povezati garantni rok i inicijalno održavanje
- inicijalno održavanje sprovoditi do faktičke primopredaje
- ne povezivati a priori period održavanja sa vegetacionim periodom
- angažovati nadzor i u ovom delu izvođenja radova (naknadna oštećenja građevinskim i drugim radovima, nemar vlasnika kućnih ljubimaca, vremenske nepogode ...)

šta obuhvatiti

- realno opisati i predstaviti značaj radova inic. održavanja
- trajanje, način i elemente za obračun realne vrednosti
- realno opisati i obračunati razlike pojedinih prostora u odnosu na tipične (ako ih ima)
- razdvojiti predaju objekta od predaje radova ozelenjavanja

- pravilnikom poštovati kalendar (period godine), obim, vrste i intenzitet aktivnosti u radovima održavanja i vrednost uskladiti sa tim
- izdvojiti posebno zahtevne objekte / prostore
- tipiziranje radova – pozicije po kategorijama zelenih prostora
- dostupnost površina koje su predmet održavanja
- dostupnost vodovodnih, elektro i drugih instalacija
- koristiti preporuke proizvođača (sadnog materijala, opreme...) u definisanju opisa radova održavanja
- monitoring zdravstvenog stanju sadnog materijala
- monitoring nasute humusne zemlje (na korovske, invazivne vrste, štetočine ...)
- ustanoviti obračun i naplatu radova na mesečnom nivou
- koristiti iskustva iz drugih struka i zemalja

šta je takođe moguće

- dopustiti ponudjaču da saostalno ugovara vrednost inic. održavanja u zavisnosti od konkretnih uslova

inovativni predlozi

- novim i inovativnim iskustvima korigovati dosadašnji pristup inic. održavanju
- obezbediti uslove za samoodrživost objekta
- koristiti sadni materijal u skladu sa konkretnim uslovima, umesto unošenja pojedinih vrsta „po svaku cenu“.

Deo II – KORIŠĆENJE I ODRŽAVANJE ZELENIH PROSTORA

Pitanje 5: Kako uspostaviti obaveznost održavanja zelenih prostor na nivou višem od odluke lokalne samouprave?

primarno ...

- definisati dugoročne i kratkoročne ciljeve strategije korišćenja i održavanja zelenih prostora
- definisati kompetentnost u sistemu donošenja i usvajanja plana i programa
- definisati realne kapacitete i koncept koji će omogućiti punu sprovodivost plana i programa održavanja
- definisati kompetentnost /stručnost izvođača radova
- ustanoviti polazište u zakonskom tekstu koji povezuje adekvatno korišćenje i održavanje sa očuvanjem životne sredine

kako to postići

- pronaći „zajednički imenitelj“ za sve gradske odluke o zelenilu
- gradski pejzažni arhitekta / pejz. arhitekta u lokalnoj upravi
- lokalnu sredinu stimulisati benefitima – prihodomanjem od taksi, benefitima od države
- ne dozvoliti nastajanje i opstajanje zapuštenih prostora
- kada je sve prethodno regulisano, uvođenjem strogog kažnjavanja

„mekši načini“

- edukacija
- korišćenje medija
- razvijanjem svesti i društvene odgovornosti

Pitanje 6: Kako uspostaviti obavezu i mehanizme održavanja javnih zelenih prostora, koji su van programa i nadležnosti lokalnih JKP ?

primarno ...

- definisati zelenilo kao javno dobro, shodno tome i ono koje se nalazi na privatnom zemljištu je u opštem javnom interesu
- ako je održavanje zelenila definisano kao „delatnost od opšteg interesa“, obaveza mora delovati na celokupnoj teritoriji za koju je nadležan organ - donosioc Odluke o održavanju

kako to postići

- proširenjem Katastra zelenih površina na sve prostore u urbanoj sredini, bez obzira na strukturu vlasništva
- obavezu održavanja zelenila povezati sa osnovnim principima Zakona zaštiti životne sredine i Zakona o javnom zdravlju
- obavezu održavanja definisati zakonom
- obuhvatiti jednako vlasnike/korisnike privatnih poseda, kao i korisnike izgrađenog privatnog zemljišta u javnoj upotrebi (pravna lica, fizička lica, stambene zajednice ...)
- osim zakonske obaveze, vlasnicima zemljišta koje treba obuhvatiti održavanjem, ponuditi plan i program usaglašen sa Odlukom grada / lokalne samouprave
- zakonski ujednačiti načine korišćenja i nege za celu teritoriju grada
- razvijati ekološku i društvenu svest
- aktiviranjem lokalne zajednice u smislu zaštite životne sredine

kako finansirati

- putem olakšica stimulisati građane, vlasnike, stambene zajednice ... koji redovno održavaju zelenilo na prostorima čiji su vlasnici ili korisnici
- uvesti gradsku taksu
- uvesti „zeleni dinar“
- finansirati iz sredstava naplaćenih od kompenzacije i kazni za bespravnu seču
- radom komunalne inspekcije, od naplate kazni za neodržavanje
- uspostavljenu zakonsku obavezu naplaćivati kroz „Infostan“

kako realizovati

- povećanjem kapaciteta lokalnog JKP
- pokušati sa javno-privatnim partnerstvom
- uspostavljanjem kriterijuma za angažovanje stručnih izvođača (prduzeća, preduzetnika)
- pružanjem stručne pomoći (radom inž. PA) u cilju definisanja potreba za održavanjem svakog konkretnog zelenog prostora, što bi prethodilo angažovanju izvođača putem javne nabavke, a potom i omogućilo kontrolu obima i kvaliteta izvedenih radova
- kontrolom, kaznenim merama

Pitanje 7: Vaši predlozi za očuvanje vegetacije ambijentalno vrednih urbanih celina – javni prostori i zone individualnog stanovanja – nova gradnja na tim prostorima ?

koji su prvi koraci

- odrediti i klasifikovati ambijentane celine
- mapirati i opisati ambijentalno vredne celine
- definisane ambijentalne vrednosti uvesti u bazu podataka
- zakonom staviti pod zaštitu i utvrditi mere očuvanja

- zelenilo obuhvatiti konzervacijom ambijentalnih celina

potom ...

- zakonom regulisati obavezu uklapanja ambijentalno vrednih prostora u nove izgrađene strukture
- tipizirati lokacijske uslove za pojedine delove grada iz aspekta istorijskog, kulturnog, ekološkog, turističkog ili nekog drugog značaja
- uneti u planove (detaljnije) očuvanje postojeće vegetacije, koja mora biti uneta u katastar nepokretnosti (za javne površine – obaveza javnih preduzeća, za individualne – da podloga za izradu IDR-a obavezno sadrži postojeću vegetaciju)
- ne dozvoliti da se lakše poseže za novčanom kompenzacijom, umesto poštovanja strogih i preciznih lokacijskih uslova
- sprečiti uklanjanje vrednog zelenila usled objedinjavanja građevinskih parcela za novu gradnju (posebno u decenijama starim zonama individualnog stanovanja)
- uspostaviti minimum opštih uslova za održavanje zelenila privatnih okućnica – slika grada

kako omogućiti sprovođenje

- primeniti zabranu seče pre izrade vrednovanja zelenila i izlaska Komisije za seču
- dozvoliti Komisiji da ponovo ima mogućnost ulaska na privatni posed
- povećanjem kapaciteta inspeksijske kontrole; angažovanjem stručno osposobljenih inspektora
- povećati kazne za protivzakonitu seču i bilo koje drugo protivzakonito postupanje u kontekstu ove teme

Pitanje 8: Mesto i uloga inženjera PA u strukturi rada lokalne samouprave ?

u procesu odlučivanja

- gradski pejzažni arhitekta
- član stručnog tima / savetnik Gradskog urbaniste
- rukovodilac radnog tima za izradu plana i programa za uređenje i održavanje javnih gradskih zelenih prostora

u operativnim poslovima

- referent na izdavanju lokacijskih uslova
- referent na izdavanju uslova na zaštiti životne sredine
- u postupku izdavanja građevinske dozvole obavezan pregled projekta zelenila i uređenja terena od strane PA
- kao licencirani projektant i izvođač u JKP, u nadzoru, u Komisiji za seču
- na poslovima izgradnje i održavanja objekata PA
- u monitoringu i inspeksijskom nadzoru (ekološke i komunalne inspekcije)
- u inspeksijskim poslovima na zaštiti zdravlja ukrasnih biljaka, ranom javljanju o invazivnim vrstama...
- u gradskim sekretarijatima za urbanizam, zaštitu životne sredine, komunalne i stambene poslove

u edukaciji

- na gradskom nivou formirati telo koje će se baviti organizovanjem edukativnih radionica o zaštiti životne sredine, prirode, javnog zdravlja, komunalnog reda... na svim nivoima obrazovanja

Pitanje 9: Vaš stav o obavezi imerama održavanja slobodnih površina do privođenja predviđenoj nameni

- doneti zakonska i podzakonska akta koja će regulisati ovu oblast

- utvrditi minimum obavezujućih mera
- ustanoviti obavezu održavanja bez obzira na strukturu vlasništva i stepen uredjenosti
- ne dozvoliti da se devastiranjem, građevinskim radovima bez stručnog nadzora, vredna vegetacija pretvori u bezvrednu, a uredjeno zemljište, premanenom u - neuredjeno
- insistirati na boljoj saradnja sa urbanizmom - kada u momentu izdavanja uslova investitor ne dostavi spisak vrednovanja i skice postojeće vegetacije, što je bitno jer je postojeća vegetacija vrlo često zanemarena
- podsticati očuvanje i održavanje vredne vegetacije, smanjenjem poreza na imovinu u nekom procentu
- striktno sprovoditi kaznenu politiku

Pitanje 10: Vaš stav o potrebi formiranja deponija biljnog otpada u gradovima / lokalnim samoupravama

zakonska regulativa

- utvrditi obavezu formiranja deponija biljnog otpada Zakonom o zaštiti životne sredine i Zakonom o upravljanju otpadom
- aktom lokalne samouprave na osnovu konkretnih mogućnosti i potreba

kako operativno postupiti

- otpad upotrebiti kao resurs za obnovljivi izvor energije
- formirati centar za preradu
- uključiti lokalno JKP na prijemu i preradi biljne mase

Pitanje 11: Vaš stav o potrebi i načinu uvođenja automatskog zalivanja na javnim zelenim prostorima

- neophodan je na skoro svim javnim površinama
- omogućava racionalniju upotrebu vode za zalivanje
- po mogućstvu ga kombinovati sa korišćenjem atmosferskih padavina

čime možemo da doprinesemo uštedi vode za zalivanje

- uskladjivanjem projektovanih vrsta sa nastalim klimatskim promenama
- primenom WUCOLS vodiča i LEED standarda u projektovanju

Pitanje 12: Šta smatrate da je značajno u kontekstu teme, a do sada nije pomenuto ?

o zakonodavstvu

- definisati ulogu zelene infrastrukture i uvesti je u zakonski okvir
- striktno definisati dozvoljene i nedozvoljene radnje na javnim i privatnim zelenim prostorima
- sinhron plan ažurirati na nivo stvarno izvedenih instalacija
- tehničkim uslovima obuhvatiti prostor širi od građevinske parcele
- sprovesti reviziju faktora vrednovanja postojećeg zelenila

o korišćenju zelenih prostora

- nulta tolerancija prema primeni propisa koji se odnose na zelene prostore
- preusmeriti zelene prostore ka deci, umesto ka kućnim ljubimcima
- sprečiti sve vidove nekontrolisanog zauzeća i trajnog narušavanja zelenih prostora
- sprečiti nekontrolisanu sadnju na javnim zelenim prostorima
- zabraniti promociju sadnje novogodišnjih jelki na javnim prostorima, jer dovodi do stihijske sadnje i nepoštovanje izvedenih projekata zelenila
- tehnički uslovi za novu gradnju – utvrditi obavezan broj (čak i vrstu) visokih lišćara i četinarara, da se ne bi travnjacima i žardinjerama formalno ispunjavali uslovi obavezne površine pod zelenilom